

Epx-didaktik

– bidrag fra Center for gymnasie- og erhvervsuddannelsesforskning, Syddansk Universitet

Målrettet udvikling af en epx-didaktik bliver afgørende vigtig for uddannelsens succes. En epx-didaktik er nødvendig i forhold til at sætte en produktiv ramme både for at tale om, og for at forstå det helt særlige ved undervisning og læring på epx'en, men også for at udvikle og videreudvikle epx-faglig undervisning af høj kvalitet.

De begreber, der historisk og aktuelt bruges om erhvervs- og professionsrettede uddannelser og undervisning som fx teori-praksis koblinger, praksisfaglighed og professions- og erhvervsorientering, er endnu ikke klart definerede, hverken politisk eller pædagogisk, ligesom de heller ikke på nuværende tidspunkt er udviklet som didaktiske begreber. De kan derfor endnu ikke bruges som grundlag for at specificere gode undervisningspraksisser. Det er vigtigt, at en epx-didaktik ikke alene specificeres ift. bestemte metoder som fx casebaseret undervisning, undersøgende undervisning, etc. – men at den også specificeres ift. de øvrige didaktiske grundkategorier: formål, mål og indhold.

Med dette skriv ønsker vi at pointere vigtigheden af, at ekspertgruppen markerer, at der er et behov for at præcisere, udvikle og skabe et fælles undervisningssprog - en epx-didaktik. Samtidig foreslår vi konkret en ramme, som epx-didaktikken kan udvikles indenfor.

Epx-uddannelsens didaktiske dilemma

Undervisning på epx-uddannelsen er som udgangspunkt indfanget i et dilemma, som også har betydning for didaktikken.

På den ene side er epx'en hverken en erhvervs- eller professionsuddannelse, men en gymnasial ungdomsuddannelse. På den anden side kan vi ikke forberede eleverne på erhvervs- og professionsrettet handlen, uden at de som en del af deres læringsarbejde arbejder med konkrete, fysiske eksempler på erhvervs- og professionsorienteret arbejde. Dilemmaet er illustreret i nedenstående tabel:

EPX	Erhvervs- eller professionsuddannelse
Fagene er mål Erhvervene/professionerne er midler	Et erhverv eller en profession er mål, Fagene er midler
Eleverne er målet Erhvervene/professionerne er midler	Et erhverv eller en profession er mål Eleverne er midler

Med afsæt i bogen *a theory of craft* (Risatti, 2007) vil vi foreslå, at erhvervs- og professionsorienteret praksis altid rummer både en funktionel og en materiel dimension. Risatti fremhæver, at fremstillingen af såkaldte *craft objects* forudsætter *skilled activities* — altså færdigheder, der er indlejret i praksis og udviklet gennem erfaring, refleksion og fordybelse. Dette perspektiv kan inspirere en epd-didaktik, der anerkender håndværksmæssige og professionsfaglige kvaliteter som centrale for læring og dannelse. En sådan didaktik vil ikke alene fokusere på viden og kompetencer, men også på den kropslige, materielle og situerede kunnen, som er nødvendig for at agere kvalificeret i komplekse praksisfællesskaber. Et eksempel på dette kan være fx eud-buisness, hvor en handel- og kontorelev afprøver at arbejde i et kontormiljø med front- og backdesk, og hvor der undervises gennem afprøvning, analyse og refleksion over erfaring og viden inden for området.

Erhvervs- og professionsrettede undervisning og dens tilknytning til virkeligheden

I samtalen om en epd-didaktik hører man ofte en distinktion mellem teori og praksis, som kan være problematisk. Vi mener, at det i stedet kunne være produktivt at skelne imellem forskellige grader af realisme i undervisningen, når den sammenholdes med den virkelige praksis. Inden for simulationsundervisningen er der opmærksomhed på, at virkeligheden kan repræsenteres gennem en række forskellige metoder, herunder, casestudier, rollespil, softwarepakker, interaktive dukker og skuespillere (Moule et al., 2008). Vi vil foreslå at der hentes inspiration i disse begreber, som bruges til at beskrive graden af realisme i simulationsundervisning, til at beskrive den erhvervs- og professionsrettede undervisningsligheder med og forskelligheder fra ægte praksis.

Simulationsundervisning beskrives som:

---

*“A dynamic process involving the creation of a hypothetical opportunity that incorporates an authentic representation of reality, facilitates active student engagement and integrates the complexities of practical and theoretical learning with opportunity for repetition, feedback, evaluation and reflection”
(Bland, Topping & Wood, 2011)*

I den sammenhæng kan begrebet ‘fidelitet’ være behjælpelig. Begrebet fidelitet bruges til at beskrive graden af simulationsøvelsens realisme (nøjagtighed) og sammenlignelighed (troværdighed) med handlinger i praksis (Henriksen et al., 2022). Det er vigtigt at skelne mellem på den ene side undervisningens fysiske fidelitet, hvor man vurderer undervisningens fysiske duplikation af virkeligheden (Maran & Glavin, 2003); det kunne være i forhold til fx udstyr, teknologier, omgivelser eller materialitet. På den anden side kan man vurdere undervisningens mentale eller pædagogiske fidelitet, hvor man fokuserer på, hvordan undervisningen duplikerer de følelser, situationer kan vække hos eleven (Maran & Glavin, 2003). Her vil man fx kunne referere til samtaler, tidspres, distraktioner samt emotionelle situationer såsom konflikter, sorg og glæde (Aarkrog, 2018). Det handler altså om, hvor realistisk undervisningen imiterer mentale eller pædagogiske omstændigheder.

Med begreberne om fidelitet får vi muligheden for at præcisere epk-undervisningens didaktiske potentiale på anden vis end via den sædvanlige teori-praksis-distinktionen er misvisende. Inspireret af Risatti (2007) er vi i center for Gymnasie- og erhvervsuddannelsesforskning optagede af at beskrive didaktikken med henvisning til den omtanke for, omhu med eller omsorg for de materialer, personer og situationer, som epk-eleverne vil møde uden for skolen. Vi foreslår, at man teoretisk fx kan man differentiere mellem seks dimensioner heraf, som illustreret i følgende figur:

(Qvortrup, 2025)

Idet følgende eksemplificerer vi dimensionerne ift. fire forskellige professioner eller erhverv: Gartner, Butik og handel, Tømrer og SOSU-assistent.

Gartner:

- *Erkendelse og betydning*: At kende planterens vækstbetingelser og forstå, at de har betydning for beplantning af grønne områder
- *Frembringelse og integritet*: At skabe en harmonisk have, hvor farver og former spiller sammen.
- *Handling og dømmekraft*: At vælge den rette sammensætning ud fra plantearters tilvækst og blomstringstid
- *Anvendelse og relevans*: At plante blomsterne i den rigtige jordbund og tilføje relevant gødning
- *Vurdering og smag*: At bedømme, om en plantekombination passer æstetisk til en bestemt kontekst
- *Ansvar og etik*: At tage ansvar for bæredygtige valg i brug af pesticider.

Butik og handel:

- *Erkendelse og betydning:* At erkende kundens behov og betydningen af tillid i salgsrelationer.
- *Frembringelse og integritet:* At præsentere en vare på en indbydende måde.
- *Handling og dømmekraft:* At afgøre, hvornår man skal tilbyde rabat for at fastholde kunden
- *Anvendelse og relevans:* At anvende salgsstrategier, der er relevante ift. kundens situation
- *Vurdering og smag:* At vurdere, hvilke produkter der matcher kundens stil og præferencer
- *Ansvar og etik:* At handle etisk ved ikke at presse kunder til unødvendige køb

Tømrer:

- *Erkendelse og betydning:* At forstå materialers egenskaber og deres betydning for konstruktioners holdbarhed.
- *Frembringelse og integritet:* At fremstille konstruktioner med sans for proportioner og finish
- *Handling og dømmekraft:* At vurdere, om en konstruktion skal repareres eller udskiftes.
- *Anvendelse og relevans:* At bruge skitser og modeller på en relevant måde til at planlægge arbejdet effektivt
- *Vurdering og smag:* At vælge træsorter, der passer til kundens ønsker og design
- *Ansvar og etik:* At arbejde forsvarligt og undgå spild af materialer.

SOSU-assistent:

- *Erkendelse og betydning:* At erkende borgerens livssituation og betydningen af omsorg for i relation hertil.
- *Frembringelse og integritet:* At skabe et hjemligt og værdigt miljø for borgeren.
- *Handling og dømmekraft:* At handle korrekt ud fra aflæsning af tegn på livskvalitet.
- *Anvendelse og relevans:* At anvende ergonomiske teknikker for at undgå uhensigtsmæssige situationer.
- *Vurdering og smag:* At vælge aktiviteter tilpasset borgerens præferencer
- *Ansvar og etik:* At respektere borgerens privatliv og værdighed i plejen

For at skabe en relevans ift. det faglige arbejde kan dimensionerne operationaliseres i en taksonomi. Taksonomien giver et grundlag for at præcisere, hvordan de forskellige dimensioner trænes og udvikles i forskellige former for undervisning, og giver derved en didaktisk ramme for tilrettelæggelsen af undervisning på EPX.

Niveau	Erkendelse og betydning	Frembringelse og integritet	Handling og dømmekraft	Anvendelse
1	Identificere betydning	Imitere enkle teknikker	Følge instruktioner	Beskrive
2	Forstå sammenhænge	Udføre med vejledning	Vælge mellem muligheder	Udføre s
3	Reflektere over forståelse	Udføre selvstændigt med fokus på integritet	Kombinere forskellige tilgange	Evaluer opgaver
4	Integrere betydning	Variere og tilpasse teknikker	Planlægge en konkret opgave	Løse ko
5	Skabe nye mening	Skabe et originalt sammenhængende udtryk	Udforme en handlingsplan	Udføre a situeret sammen

Niveau	Erkendelse og betydning	Frembringelse og integritet	Handling og dømmekraft	Anvendelse og relevans	Vurdering og smag	Ansvar og etik
1	Identificere betydning	Imitere enkle teknikker	Følge instruktioner	Beskrive tilgange	Udtrykke præference	Bevidsthed om regler
2	Forstå sammenhænge	Udføre med vejledning	Vælge mellem muligheder	Udføre simple opgave	Begrunde smag	Overholde regler
3	Reflektere over forståelse	Udføre selvstændigt med fokus på integritet	Kombinere forskellige tilgange	Evaluer og tilpasse opgaven	Analysere andres vurderinger	Reflektere over konsekvenser

4	Integrere betydning	Variere og tilpasse teknikker	Planlægge en konkret opgave	Løse komplekse opgaver	Formulere normer og værdier	Handle ansvarligt
5	Skabe nye mening	Skabe et originalt sammenhængende udtryk	Udforme en handlingsplan	Udføre arbejde i situerede sammenhænge	Tillasse normer og værdier	Udvikle etisk kompas

(Qvortrup, 2025, inspireret af Bloom, 1956; Simpson, 1966/1967, 1972; Dave, 1970; Kratwohl, Bloom & Masia, 1964)

En epk-didaktik rettet mod en varieret elevgruppe, læringssyn og elevvurdering

Den kommende epk skal danne ramme for en undervisning af en meget varieret elevgruppe, som kommer med et stort spænd i karakterer og meget forskelligartede oplevelser af faglig trivsel. Når dette skal adresseres i en skolekontekst, er der både brug for et bredt didaktisk repertoire og en forståelse af, hvordan man gennem differentiering kan understøtte forskellige former for læring. Der er også brug for at samtænke de didaktiske praksisser med forskellige læringssyn og vurderingsformer, så der kommer en overensstemmelse mellem den læringskultur, man ønsker at udvikle på epk, og de former for elevvurdering, der anvendes. Dette skal ses ud fra, at læringsforskningen tydeligt viser, at vurdering hænger nøje sammen med læring og den undervisning, lærerne praktiserer (Dysthe 2010). Her vil den didaktik, vi her foreslår, og den store variation i elevgruppe, lægge op til en vurderingspraksis og et læringssyn, der især bygger på en kombination af kognitive og sociokulturelle perspektiver på læring, hvor den løbende vurdering tilsvarende får høj prioritet som en integreret del af undervisningen og ikke som en udprøvning til sidst i forløbet.